

Билјана Цоневска Гуњовска

Доктор на правни науки,

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за туризам и бизнис логистика,

biljana.conevska@ugd.edu.mk

УДК.347.77:347.466(497.7)

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА ПРАВАТА ОД ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОПСТВЕНОСТ КАКО ПРЕДМЕТ НА ЗАЛОГ

Апстракт

Брзиот развој на технологијата и информациите како и секојдневната промена на деловното опкружување ги прави правата од интелектуална сопственост да бидат еден од главните фактори за развој на малите и средни претпријатија. Ваквите права се во најтесна врска со комерцијалните активности кои остваруваат добивка и вредност за претпријатието. Креативноста и иновативноста стануваат се позначајни, односно клучни за конкурентност на малите и средните претпријатија на сè по прибирливите пазари. Се вели дека трговската марка е лицето на бизнисот, а дизајнот е она што го продава производот. Од овде произлегува фактот дека правата од интелектуална сопственост претставуваат посебен вид имот на друштвото, кој во денешно време се смета за повреден од физичкиот, односно стварниот имот. Имајќи го в предвид ваквиот факт, вниманието на овој труд е насочено кон анализа на можноста која ја нуди легислативата за залог на ваквите права и користење на истите како средство за обезбедување на побарувањата. Фокусот на овој труд ќе биде ставен врз постапката по која правата од интелектуална сопственост можат да се користат како средство за обезбедување на побарувањата, како и целосна компаративна анализа на законските решенија и ваквата пракса во различни земји од светот. Преку примарно емпириско истражување со примена на техниката анкета и интервју, ќе се обидеме да укажеме на причините за недостаток на ваква пракса во Р. Македонија и да дадеме заклучоци, насоки, размислувања и препораки за преземање на конкретни чекори и мерки за подобрување на констатираната состојба, преку анализа на споредбено правните решенија и добрата деловна практика.

Клучни зборови: *Права од интелектуална сопственост, Договорен залог, Мали и средни претпријатија, Кредитирање, Средства за обезбедување на побарувањата.*

Abstract

The rapid development of technology and information, as well as the daily business environment, makes intellectual property rights one of the main factors for the development of SMEs. Such rights are closely related to commercial activities that generate profits and value for the enterprise. Creativity and innovation are becoming more important, having crucial role in the competitiveness of SMEs in the increasingly competitive markets. It is said that the trademark is the face of the business, and the design is what sells the product. Hence, the intellectual property rights represent a special kind of property of the company, which is nowadays considered to be worthier than physical property, and real estate property. Having this fact into consideration, the attention of this paper is directed towards analyzing the possibility offered by the legislation for pledging such rights and using them as a means for securing the claims. The focus of this paper will be on the procedure whereby intellectual property rights can be used as a means of securing claims, as well as a complete comparative analysis of legal solutions and practices in different countries of the world. Through a primary empirical research using the technique survey and interview, we will try to point out the reasons for the lack of such practice in the Republic of Macedonia and give conclusions, guidelines, considerations and recommendations for taking specific steps and measures for improving the ascertained situation, through analysis of comparative legal solutions and good business practice.

Keywords: Intellectual property rights, Contractual pledge, SMEs, Crediting, Means for securing claims.

1. Дефинирање на поимот залог и договор за залог

Поимот залог или правото на залог е дефинирано во Законот за сопственост и други стварни права. Во членот 225 од овој закон е дефинирано дека „ правото на залог е стварно право врз туѓа ствар со кое се обезбедува побарувањето на заложниот доверител со давање во залог на определена ствар или право во корист на заложниот доверител, кој е овластен да располага со туѓата ствар, на начин што по истекот на рокот на пристигнатоста на побарувањето да бара намирување на своето побарување од вредноста на таа ствар или право (со про- давање на заложената ствар), пред доверителите кои на таа ствар или право немаат засновано право на залог, како и пред заложните доверители кои право на залог врз таа ствар стекнале по него, без разлика на промената на сопственикот

на заложената ствар.“¹ Ваквото право всушност е изведено од правото на сопственост со тоа што на носителот на правото на залог односно, заложниот доверител од овластувањата кои му припаѓаат на сопственикот, му припаѓа само овластувањето за располагање со туѓата ствар заради намирување на вредноста на заложената ствар, ако доспеаното побарување кое го има спрема должникот не му биде навремено исплатено.² Во членот 228 пак, е предвидено дека „правото на залог може да постои на подвижни предмети, недвижности и права“. Врз правото на залог се применуваат одредбите за залог содржани во посебни закони. Согласно, истиот овој закон залогот може да се заснова на три начини а тоа се:³

- врз основа на договор (договорно заложно право);
- врз основа на судска одлука (судско заложно право);
- врз основа на закон (законско заложно право).

Ние, ќе се задржиме конкретно само на договорното заложно право кое, сметаме дека е поврзано со конкретниот предмет на нашето истражување.

Договорниот залог е регулиран со посебен закон во Р. Македонија, а тоа е Законот за договорен залог.⁴ Со договорниот залог всушност се обезбедуваат парични и друг вид на побарувања, чија вредност е изразлива во пари, што доверителот ги има во однос на својот должник од одреден облигационен однос. Субјекти на правото на договорен залог се заложниот доверител и заложниот должник, а објект претставуваат стварите, кои можат да бидат подвижни или недвижни, побарување или пак, друг вид на имотно право (правата од интелектуална сопственост, хартии од вредност и сл.). За објектот на правото на договорен залог, битно е да бидат исполнети две претпоставки од кои првата е предметот или правото да е во сопственост на заложниот должник, а втората претпоставка е ваквиот предмет или право да биде во правен промет.⁵

Доколку договорното заложно право е остварено врз подвижни ствари, хартии од вредност, побарувања или други права (права од индустриска

¹ Закон за сопственост и други стварни права, „Службен весник на Р.М“, бр. 18/01, 92/08, 139/09, 35/10, чл. 225

² К. Чавдар, К. Чавдар, *Закон за сопственост и други стварни права, Закон за договорен залог, Коментари, објаснувања, практика и предметен регистар*, Академик, Скопје, 2012, pp. 538

³ Закон за сопственост и други стварни права, „Службен весник на Р.М“, бр. 18/01, 92/08, 139/09, 35/10, чл. 228

⁴ Закон за договорен залог, „Службен весник на Р. М“, бр. 05/03, 04/05, 87/07, 51/11, 74/12, 115/14, 98/15, 61/16

⁵ Т. Пржеска, *Предмет на правото на договорен залог и начин на стекнување*, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2014, pp. 3

сопственост) тогаш станува збор за рачен залог. Во членот 3 од ЗДЗ е предвидено дека рачниот залог може да биде заснован како:⁶

- владетелски залог или,
- невладетелски залог.

Правото на *владетелски залог*, се стекнува со склучување на договор за залог и со предавање на предметот или правото на залогот во владение на заложниот доверител. Овде практично имаме предавање на предметот или правото во владение.

Правото на *невладетелски залог* пак, се стекнува со склучување на договор за залог, со попис и опис на заложената ствар или право, и со упис на залогот во заложниот регистар, но, без предавање на предметот или правото во владение.

Договорот за залог се склучува во писмена форма, а својството на извршност го стекнува со заверка на потписите на договорните страни со давање на изјава пред нотар дека се согласни нивниот договор за залог да има својство на извршна исправа при заверка на нивните потписи. Ваквиот договор за залог врз подвижните предмети и права, задолжително се запишува во заложниот регистар кој е во состав на Централниот регистар на Р. М.

Мораме да напоменеме дека постојат општи начела т.е карактеристики на залогот и на подвижните предмети и на недвижности и на права, иако меѓу нив постојан низа разлики во однос на начинот на заложувањето, владението, правата и обврските на субјектите во заложно – правниот однос. Вакви начела на заложното право воопшто се *акцесорност* (заложното право е споредно право), *официелност* (побарувањето може да се намира само преку надлежен јавен орган), *определеност* (заложното право може да постои само на определена ствар, недвижност или право), *неделивост* (целата заложена ствар го обезбедува побарувањето се додека тоа не биде намирено), *едновидност* (според своите дејства постои само еден вид на заложно право), *прометливост* (заложното право може да се отуѓи заедно со побарувањето), *наследивост* (заложното право може да се наследи заедно со побарувањето) и *можноста за постоење на повеќе заложни права на ист предмет* (меѓусебниот однос е определен според редот на првенство).⁷ Нашиот предмет на интерес претставува залогот на права од интелектуална сопственост и начинот како се склучува и остварува истиот.

2. Правата од интелектуална сопственост како предмет на залог

⁶ Закон за договорен залог, „Службен весник на Р. М “, бр. 05/03, 04/05, 87/07, 51/11, 74/12, 115/14, 98/15, 61/16, чл. 3

⁷ К. Чавдар, К. Чавдар, *Закон за сопственост и други стварни права, Закон за договорен залог, Коментари, објаснувања, практика и предметен регистар*, Академик, Скопје, 2012, pp. 543

Согласно законските решенија, правата од интелектуална сопственост можат да бидат предмет на залог, и да се користат како средство за обезбедување на побарувањата. Ова произлегува од фактот што носителите на правата од интелектуална сопственост, можат слободно да располагаат со ваквите права. Ова особено се однесува на голем број на бизниси кои се базирани на технологии, особено во сектори како што се биотехнологијата и компјутерски софтвер, кои се потпираат токму на правата од интелектуална сопственост како нивни главни средства и извори на приход. Правата од интелектуална сопственост претставуваат субјективни имотни права и можат да бидат предмет на рачниот залог, само доколку се од таква природа што од нив можат да се намират парични побарувања. Со заложното право врз право од интелектуална сопственост, оптоварени се и сите припадоци на правото или некакви повремени давања што можат да произлезат од тоа право. За да може да биде предмет на залог, правото покрај тоа што треба да има определена имотна вредност, потребно е да не е врзано само за определена личност, т.е. треба да е преносливо. Во ваков случај, кога објект на залогот е право од интелектуална сопственост (патент, индустриски дизајн, трговска марка), тогаш договорниот залог се стекнува со склучување на договорот за залог и со попис и опис на заложеното право, т.е. се склучува *невладетелски регистриран залог*.⁸ Постои и можноста да се склучи *владетелски залог* со склучување на договор за залог и со отстапување односно, пренесување на правото, што многу поретко се користи. Договорот со кој настанува договорното заложно право се склучува меѓу заложниот доверител и заложниот должник во форма на нотарски акт, или пак договорот се солемнизира, односно, се потврдува кај нотарот, според одредбите од Законот за договорен залог. Понатаму, постапката продолжува со упис на залогот во Заложниот регистар. Карактеристично при залог на правата од интелектуална сопственост е дека покрај уписот на залогот во заложниот регистар, истиот треба да биде запишан и во соодветните регистри кои ги води Државниот завод за индустриска сопственост. Од позначајните подробности на договорот за залог на права од интелектуална сопственост овде би ги споменале најпрвин *идентификација на предметот на залог*, односно идентификација на правото на залог. Тоа значи точно, определување на правото кое се заложува. Доколку станува збор на пример, за залог на патент, мора точно да се определи за кој патент станува збор, да се направи негов детален попис и опис, понатаму да се наведе бројот на решението со кое е признаен ваквиот патент и точно да се утврди дека ваквото право е во сопственост на заложниот должник кој го става под залог правото од интелектуална сопственост. Следна подробност која мора да ја содржи договорот за залог е *идентификација на побарувањето со неговата пристигнатост*, како и согласноста на заложниот должник да се изврши

⁸ *ibid*, pp. 591

запишување на правото на залог во заложниот регистар. Значајно е да напоменеме дека заложниот доверител, за целото време додека трае договорот за залог, има право да врши надзор над состојбата во која се наоѓа предметот на залог. Бидејќи овде зборуваме за залог на право од интелектуална сопственост (патент, индустриски дизајн и сл.), доверителот има право да следи и проверува како се искористува ваквото право. Друг значаен момент на кој мора да се внимава при залог на ПИС, е тие по својата природа да бидат прометливи. Тоа значи дека одредени права од интелектуална сопственост не можат да бидат предмет на залог. Такви се: ознаката на потеклото на производот, географската ознака, топографија на интегрално коло и името на интернет доменот.

Одредбата од Законот за договорен залог, во која се вели дека „ во залог може да се даде и предмет врз кој веќе е заснован залог “⁹, се применува и кај правото од интелектуална сопственост како предмет на залог. Редоследот по кој ќе се намируваат доверителите се определува според датумот на уписот во регистарот. Доколку барањата се поднесени во ист момент, ден и час во таков случај имаат еднаков третман при намирувањето на побарувањата.

Во поглед на заедничка сопственост врз некое право од интелектуална сопственост значајно е да напоменеме дека при залог во таков случај потребно е да се обезбеди заверена изјава за согласност од сите заеднички сопственици.¹⁰

Останува да видиме дали постои ваква пракса на заложување на правата од интелектуална сопственост, кај нас и во светот и кои се причините за постоење или непостоење на ваквата пракса.

3. Компаративна пракса

Во последно време, на светската сцена се повеќе се зборува за значајноста и влијанието на правниот систем врз понудата на кредити и склучувањето на договори за кредити, како и неговото влијанието врз реалната економската активност на компаниите. Правниот систем кој нуди соодветни решенија во законите за договорен залог, за обезбедувањата на побарувањата и гаранциите, овозможува стабилност како на кредиторите кои вршат позајмувања, така и на друштвата кои ги користат ваквите средства. Ова особено е значајно за малите и средни претпријатија кои најчесто нов и свеж капитал остваруваат преку кредитите од комерцијалните банки. Централно значење за кредиторите, кои во нашата земја најчесто се банките би имала можноста за почесто користење на подвижните ствари и права (пр. права од интелектуална сопственост) како гаранција, во замена за недвижностите, кога се врши позајмување, односно,

⁹ Закон за договорен залог, „Службен весник на Р. М “, бр. 05/03, 04/05, 87/07, 51/11, 74/12, 115/14, 98/15, 61/16, чл. 6

¹⁰ Ibid.

кредитирање. Под подвижни ствари и права овде се подразбираат сите оние машини, пронајдоци, побарувања, права од интелектуална сопственост како што се патенти, трговски марки, индустриски дизајн и сл. Добро оформените одредби на законите кои ја регулираат оваа област би допринеле за почесто користење на подвижните ствари и правата од интелектуална сопственост како средство за обезбедување, односно, средство за залог.¹¹ Сметаме дека Законот за договорен залог кој ја регулира токму оваа материја во Р. Македонија е солидно формулиран и ги задоволува потребите на кредиторите за успешно кредитирање, со користење на подвижните предмети како средство за обезбедување на побарувањето, но содржи многу малку одредби за случаите на залог на права од интелектуална сопственост. Според нашето мислење, ваквите случаи се регулирани во законот само периферно и незначително, без посветување на доволно внимание кое сметаме дека го заслужуваат.

Според податоците на Светска банка, обично кредиторите во земјите во развој многу помалку и поретко ги користат подвижните предмети и правата од интелектуална сопственост како обезбедување при пласман на кредити. Обично тие не сакаат да прифатат подвижни предмети, односно подвижен имот или права како гаранција за побарувањето, најчесто плашејќи се од ризикот кој тие со себе го носат. Неприфатањето на подвижен имот или права како гаранција, може да претставува голем проблем особено за претпријатијата кои се потпираат исклучиво на банкарските кредити, како извор на финансирање, а кои не поседуваат друг имот кој би можеле да го заложат. Праксата во Европа покажува дека само неколку банки ги користеле правата од интелектуална сопственост како обезбедување на побарувањата и за развој на кредитните портфолија на малите и средни претпријатија.¹² Во моментот ваквата можност ја нудат и користат само неколку Европски банки, додека останатите бележат тешкотии при разбирањето на пазарот на нематеријални добра. Затоа, постојат примери каде често како предмет за обезбедување на побарувањето се земе целата вредност на компанијата, во која целина влегува целокупниот подвижен и недвижен имот, од мебелот, недвижностите па, се до софтверите и правата од интелектуална сопственост. Комерцијалните банки во најголем број од случаите, самите прават проценки и анализи и утврдуваат дали одредено право од интелектуална сопственост може да послужи како предмет на залог и обезбедување на побарувањето. Во најголем број од случаите ги третираат

¹¹ W. Mann, *Creditor rights and innovation: Evidence from patent collateral*, Anderson School of Management, UCLA, 2016, pp. 3

¹² *Intellectual property and access to finance for high growth SMEs*, Working Paper, European Commission, Brussels, 2006, pp. 6

ваквите обезбедувања како ризичен, несигурен облик на залог.¹³ Ова произлегува од таму што банките немаат соодветна стручност за да направат правилна, стручна и точна проценка на вредноста на одредено право на интелектуална сопственост (патент, трговска марка, дизајн), па затоа не се решаваат да го прифатат ваквиот имот како средство за обезбедување.

За разлика од Европските банки, во Јапонија, Банката за развој (The Development Bank of Japan) има имплементирано во своето работење кредитен систем кој дозволува и овозможува користење на патентите, па дури и на патентните апликации како залог за издадените кредити на мали и средни претпријатија. Од моментот на воведување на ваквиот кредитен систем, таа има доделено повеќе од 250 кредити на компании кои ги заложиле правата од интелектуална сопственост, а банката успешно ги следи и проценува сегашните вредности на паричните текови кои би требало да се генерираат од заложените права.¹⁴

Во Соединетите американски држави токму подвижните предмети и некои права од интелектуална сопственост како што се патентите на пример, се користат како гаранција за кредит. Во САД на пример, околу 63% од дадените кредити на мали и средни претпријатија се обезбедени со движен имот.¹⁵ Во 2013 година, околу 38 % од компаниите таму кои поседувале патенти, го имаат заложено патентот како средство за гаранција при подигање на кредит во текот на животниот циклус на патентот, а 20 % од добиените средства ги реинвестирале во истражувања и развој на својата компанија.¹⁶ Типичен пример за ваков тип на кредитирање е оној каде во 2001 година Банката на Америка (Bank of America) издала кредит во висина од 350 милиони долари за компанијата Levy Strauss, а обезбедување за ваквиот кредит била токму трговската марка на компанијата. Договорот вклучувал и револвинг кредитна линија обезбедена со инвентарот на компанијата.¹⁷ Компанијата ги искористила вака добиените средства за раздолжување на претходни кредити и трошоци и за редизајнирање на своите основни бизнис линии. Покрај ова, во 2003 година истата компанија го редефинирала и рефинансирала својот долг, со повторно задолжување за нови 500 милиони долари и повторно со обезбедување односно, ставање под залог на својата трговска марка. Сличен на овој пример, е и примерот на Ен Тејлор и

¹³ *ibid*, pp. 8

¹⁴ *Intellectual property and access to finance for high growth SMEs*, Working Paper, European Commission, Brussels, 2006, pp. 9

¹⁵ W. Mann, *Creditor rights and innovation: Evidence from patent collateral*, Anderson School of Management, UCLA, 2016, pp. 7

¹⁶ *ibid*, pp. 8

¹⁷ M. Loumioti, *The use of intangible assets as loan collateral*, Paper, University of Southern California, 2011, pp. 10

компанијата „ GIK Worldwide “, кои исто така ги имаат заложени своите права од интелектуална сопственост за добивање на кредит.¹⁸

Едно истражување на оваа тема направил професорот Вилијам Манн, кој анализираше, како се користел патентот како еден од видовите на права од интелектуална сопственост, како предмет на залог низ годините во Соединетите американски држави, анализирајќи го периодот од 1990 до 2013 година. Ваквото истражување покажало дека од 1990 година па наваму, се бележи значајно придвижување во нагорна линија на користењето на патентот како залог за добивање на кредит и нови финансиски средства од страна на компаниите во САД. Ваквиот тренд на зголемување на издадени кредити со залог на права од интелектуална сопственост како обезбедување е резултат на новото време во кое се забележува дека повеќето американските компании вложуваат огромни суми (кои се проценуваат на околу 1 трилион) во развој на нематеријалните средства и правата од интелектуална сопственост како дел од нив. Покрај тоа, извештаите на федералните служби констатирале дека годишната стапка на раст на приходите од правата на интелектуална сопственост со кои располагаат американските компании се зголемила за 11 % само во периодот од 1994 до 2005 година.¹⁹

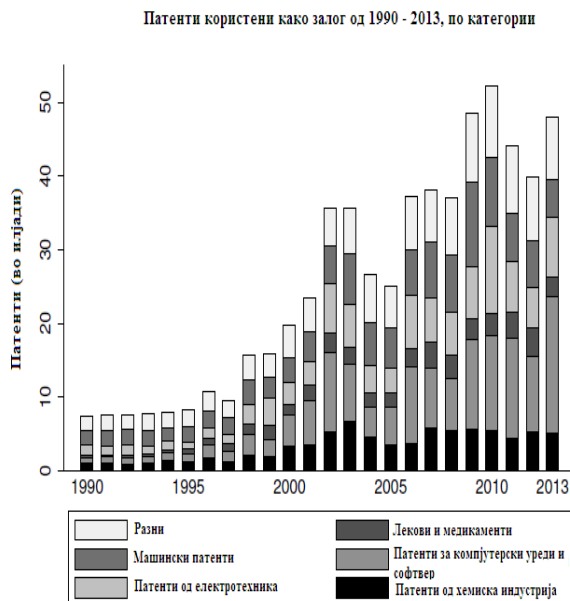
И покрај сè, истражувањето на Вилијам Манн покажало дека кредитите обезбедени со ваков залог, во најголем дел од случаите се резервирани само за големи, зрели, веќе развиени компании, со богато патентно портфолио, кои имаат голема репутација и реноме и кои имаат солидна историја на парични текови и ликвидност.

Истражувањето покажало дека патентите кои се користеле како залог, најмногу биле од фармацевтската индустрија (лекови и медикаменти), понатаму следувале патенти од електротехниката (за електронски уреди), па понатаму патенти од информатичката индустрија (за компјутерски уреди и софтвер) и така натаму (Слика бр. 1).²⁰

¹⁸ *ibid*, pp. 12

¹⁹ *ibid*, pp. 11

²⁰ W. Mann, *Creditor rights and innovation: Evidence from patent collateral*, Anderson School of Management, UCLA, 2016, pp. 8

Слика бр. 1

Извор: Адаптирано од: W. Mann, *Creditor rights and innovation: Evidence from patent collateral*, Anderson School of Management, UCLA, 2016, pp. 29

Најзначајни кредитори според ова истражување, по број на склучени договори за кредит со залог на патенти биле: Банка на Америка, Банката Силиконска долина, Велс Фарго Банка и останатите.²¹ При вршењето на проценката, ваквите истражувања покажале дека постои зависност дали до тој момент патентот кој се заложува веќе бил користен за подигање на кредит претходно или не. Исто така дали патентот ќе се прифати како залог или не зависи од тоа во кој стадиум од својот животен циклус е самиот патент, како и неговата економска вредност. Доколку се процени дека патентите не се економски вредни, тогаш истите нема да можат да се користат како залог. За да се користат правата како залог, компанијата мора да ја докаже својата ликвидност, вредноста на правата, нивната издржливост како и нивната моќ на пазарот. Правата од интелектуална сопственост се смета дека имаат вредност ако се најнапред заштитени и регистрирани, ако обезбедуваат и ствараат приход за компанијата, ако можат да се валоризираат, ако привлекуваат нови инвестиции и ако поттикнуваат истражување и развој. Издавањето на вакви кредити во денешно време е олеснето и со постоењето на официјална сметководствена

²¹ W. Mann, *Creditor rights and innovation: Evidence from patent collateral*, Anderson School of Management, UCLA, 2016, pp. 33

методологија за пресметка на вредноста на ПИС, како и со постоењето на официјална методологија за проценка наменета за овластените проценители за правата од интелектуална сопственост. Дополнителен стимул за проценителите и издавачите на кредити во САД, беа и податоците кои покажаат дека и во периодот кога многу компании во САД банкротираа, сепак нематеријалните средства и правата од интелектуална сопственост со кои тие располагаа задржаа одредена вредност и овозможија финансиски трансакции и по банкротот на самата компанија.²² Ваквите права не можат да се амортизираат, па вредноста по оваа ставка останува константна. Значајно е да напоменеме дека ликвидационата вредност на правата од интелектуална сопственост во голема мера зависи од квалитетот на менаџментот во компанијата, односно вредноста на правата од интелектуална сопственост е во директна врска со одлуките кои ги носат самите менаџери.²³ Ваквиот податок уште еднаш ја потврдува нашата теза за значењето и улогата на менаџментот за правата од интелектуална сопственост.

Кај ваквите кредити најчесто правата се заложуваат заедно со самиот производ на кој истите се однесуваат. Сепак, во изминатите години постојат и случаи каде обезбедувањето е само правото од интелектуална сопственост (само трговската марка, само патентот). Во вакви случаи, давателите на кредити односно, работодавачите пресметуваат премија на ризик (risk premium) во договорот при самото издавање на кредитот кои во САД изнесуваат односно, варираат помеѓу 30 до 60% во зависност од висината на самиот кредит. Можеме да заклучиме дека најзначајни, главни детерминанти кои влијаат на прифаќање на нематеријалните добра како залог, односно средство за обезбедување на кредити се:

- *Ликвидноста на нематеријалните средства* е директно позитивно поврзано со нивното користење како залог; и
- *Кредитната репутација на барателот на кредит* е една од детерминантите кои влијаат на прифаќањето на нематеријалните средства како залог. Претходното кредитно однесување на барателот обезбедува информации за потенцијалниот работодавач при дизајнирањето на договорот за кредит приспособен на потребите на барателот.

Следејќи го примерот на САД, и резултатите од направените истражувања таму, сметаме дека истите можат да се пресликаат како добра пракса и во земјите во развој како што е Р. Македонија. Сметаме дека користењето на правата од интелектуална сопственост како предмет на залог или гаранција при подигањето на кредити треба да биде дел и од националните владини финансиски политики

²²M. Loumioti, *The use of intangible assets as loan collateral*, Paper, University of Southern California, 2011, pp. 14

²³ ibid

со кои ќе се поттикне и раздвижи активноста на претпријатијата, а истите нема да мораат да поседуваат исклучиво недвижен или подвижен имот, за да дојдат до нов капитал кој би им бил потребен за успешно работење. Еден ваков успешен пример за државна поддршка во поглед на користењето на ПИС како залог при подигање на кредити бележи Тајван, држава која во 2001 година, како дел од владините политики и активности овозможила во период од пет години (како петгодишен проект) да се дозволи на друштвата кои се занимаваат со биотехнологија, своите права од интелектуална сопственост односно, патентите да ги користат како предмети за залог за да обезбедат кредити од националните банки, со кои ќе го развиваат своето деловно работење, а преку тоа и целокупниот сектор биотехнологија.²⁴

Сепак, залогот на правата од интелектуална сопственост сеуште претставува неоткриена загатка за земјите во развој. Кога станува збор за обезбедување на побарувањето со залог на ПИС, сеуште постои предизвик како за оние кои сакаат да ги заложат ваквите права со кои располагаат така и за оние кои се доверители.

За да видиме каква е моменталната состојба на ова поле во Р. Македонија, направивме примарно истражување во склоп на кое беше поставено и прашањето дали менаџерите на малите и средни претпријатија знаат дека правата од интелектуална сопственост можат да послужат како капитал кој може да послужи за земање на нови финансиски средства од банките, односно дека истите можат да бидат предмет на залог. Околу 41,3 % од испитаниците одговорија дека ја познаваат ваквата можност, додека 58,7 % од испитаниците немаат слушнато за ваквата опција.

Сепак, иако испитаниците имаат слушнато за ваквата можност, досега ги немаат заложено своите права од интелектуална сопственост за да обезбедат дополнителни финансиски средства за своето работење. За да го потврдиме резултатот кој го добивме од анкетањето на менаџерите на мали и средни претпријатија, направивме и интервју во заложниот регистар на Р. Македонија, од каде што го потврдија податокот дека досега немаат регистрирано залог на права од интелектуална сопственост.²⁵ Од друга страна пак, предмет на наш интерес беше и прашањето дали комерцијалните банки во Р. Македонија, како даватели на кредити или доверители, се запознаени со ваквата можност и дали тие ја прифаќаат ваквата опција за гаранција односно, средство за обезбедување. За таа цел ги интервјуиравме менаџерите на главните комерцијални банки во Р. Македонија, кои дадоа слични одговори на поставените прашања. Имено, истите имаат познавање на ваквата можност, но сеуште немаат издадено ваков кредит

²⁴ F. Guicciardini C. S, *Raising Capital Through IP, Special Program on Practical IPRs Issues*, WIPO, Geneva, 2004, pp. 14

²⁵ Интервјутото беше спроведено во текот на месец јануари 2017 г.

со залог на правата од интелектуална сопственост. Немањето ваква пракса, ни појаснија дека произлегува, оттаму што истите стравуваат и сметаат дека не може да се направи правилна и реална проценка на вредноста на ПИС. Добиените податоци од интервјуто покажаа дека комерцијаните банки незнаат дека овластените проценители веќе прават проценка на правата од интелектуална сопственост и креираат ваква пракса. Како дополнителна пречка го наведуваат не постоењето на активен пазар на права од интелектуална сопственост, за правилно утврдување на нивната цена. Исто така, сметаат дека домашните компании сеуште немаат заштитено некое особено значајно право од интелектуална сопственост кое би било привлечно и интересно, како што е случај со големите странски компании.²⁶ Токму затоа, издавањето на кредити со вакво обезбедување за нив би претставувало ризичен пласман, за кој не се знае како би се постапило во случај доколку дојде до реализација, односно извршување врз истото. Од кажаното, произлегува дека генерален проблем поради кој не се користат правата од интелектуална сопственост како средство за гаранција на побарувањата е нивната валоризација. Валоризацијата ја дава од една страна реалната вредност на правата од интелектуална сопственост, а не цената, а од друга страна пак прави проценка колку капитал може да привлечат ваквите права. Дополнителен проблем кој се јавува е тоа што интелектуалната сопственост особено кај патентите, бара стручно знаење во дадена област на технологијата за да биде правилно разбрана и експлоатирана а, на работодавачите често им недостасува таква експертиза.²⁷ При дефинирање на тоа што треба да поседува едно друштво за неговите ПИС да можат да се прифатат како предмет на залог може да се користи американското искуство за залог на ваквите права. Можеме да видиме дека праксата таму вели дека за да се користи како предмет на залог одредено право од интелектуална сопственост, како нематеријално средство со кое располага компанијата, тоа треба да ги има следните карактеристики:²⁸

- да нуди стабилност и сигурност на парични текови;
- компанијата да овозможува достапност до големи диверзифицирани портфолија на интелектуална сопственост;
- да има доволно историски статистички информации.

Ваквата пракса овозможува да се зголеми интересот за користење на правата од интелектуална сопственост, како средство за обезбедување или гаранција при издавањето на заеми или кредити во изминатите неколку години на светско

²⁶ Податоци добиени од спроведено интервју во тек на месец јануари 2017 г.

²⁷ Тајните на интелектуалната сопственост: водич за мали и средни извозници – Македонија (превод од англиски јаз. Неда Здравева), Скопје: Државен завод за индустриска сопственост – Р. М, 2011, pp. 159

²⁸ http://www.ipso.org/wp-content/uploads/2013/04/Securitisation_of_IP_in_the_US.pdf, Accessed 17.06.2017 г.

ниво. Сметаме дека ваква пракса мора да започне да биде предмет на интерес и во нашата земја иако нејзиниот развој е сеуште на ниско ниво во споредба со високо развиените земји.

Заклучок

Она што произлегува како заклучок е дека е потребно зголемување на свеста на креаторите на политиките на малите и средни претпријатија, како и обезбедување поддршка од страна на институциите во креирање на нови фондови кои ќе имаат нови финансиски стратегии и кои во нив поактивно ќе ги вклучат правата од интелектуална сопственост како средства за обезбедување на издадени кредити.

Од добиените податоци од примарното истражување произлегува дека допрва треба да се работи на градење нови финансиски стратегии, од страна на кредиторите и заживување на ваквиот начин односно, користење на ваквите средства како предмети на залог при кредитирањето на мали и средни претпријатија, со што можеби ќе дојде до поместување на границите кои сега се применуваат при кредитирањето.

Исто така, потребно е зголемување на координацијата помеѓу правата од интелектуална сопственост и финансискиот сектор во земјата.

Менаџерите од своја страна треба да постанат свесни дека правата од интелектуална сопственост не треба да се користат само како мерка за спречување на влез на пазарот на конкурентите, туку дека имаат и друга примена. Исто така, треба да размислуваат дека можеби токму преку залог на правата од интелектуална сопственост со кои располагаат ќе можат да обезбедат дополнителни финансиски средства кои би им биле потребни за работење од други инвеститори различни од комерцијалните банки како што се разни финансиери на потфати, помошници во бизнисот, бизнис ангели и слично, кои можеби би ги прифатиле ваквите права како обезбедување на кредитот односно заемот кој би го дале.

Движејќи се кон иднината, која со сигурност можеме да кажеме дека се движи во насока на развој на правата од интелектуална сопственост, ќе овозможи обезбедувањето на финансиски средства со помош на залог на ваквата сопственост да биде во фокусот на компаниите и ќе продолжи да се движи во нагорна линија. Ова го потврдуваат бројните истражувања кои велат дека интелектуалната сопственост игра се поголема улога и завзема се позначајно место во светската економија, во различните сектори на стопанството.²⁹ Како пример, вредноста на нематеријалните средства како процент од капитализацијата на пазарот кај американските компании се зголемила од 20 % во 1978, на

²⁹[http://www.ipo.org/wp-content/uploads/2013/04/Securitisation of IP in the US.pdf](http://www.ipo.org/wp-content/uploads/2013/04/Securitisation_of_IP_in_the_US.pdf), Accessed 07.03.2017 г.

73% во текот на 1998 година во однос на материјалните средства на компаниите. Очигледно е дека односот помеѓу овие два вида на средства со кои располагаат компаниите се зголемува во полза на нематеријалната сопственост со која располагаат американските компании.³⁰ Според ова, доколку една компанија се потпира само на материјалните средства со кои располага при поднесувањето на барањата за кредитирање, дозволения износ кој ќе го добие од кредиторите ќе биде многу помал во споредба со ситуацијата доколку покрај материјалните средства располага и со нематеријални средства како што се патенти, трговски марки или специфични дизајни кои би биле прифатливи од страна на кредиторите, и кои би ја зголемиле вредноста на гаранцијата која се бара како обезбедување на побарувањето. Со поседувањето на ваквите права компаниите би добиле и подобри стапки на кредитирање. Кај ваквиот начин на обезбедување со права од интелектуална сопственост, да се пресмета дури и најмалата позната вредност за ваквиот вид на право, би можело да има поголемо значење одошто првично се мислело и сметало. Во денешно време големите компании во светот се почесто ги вклучуваат правата од интелектуална сопственост во своите финансиски извештаи, па токму тоа дава дополнителна поддршка при вршењето проценка, односно валоризација на ПИС, со што всушност компанијата покажува дека секундарниот пазар е подготвен да даде слична вредност за ваквата интелектуална сопственост.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА:

- A. L. DiMatteo, *International Business Law and the Legal Environment, A Transactional Approach*, Routledge, New York, USA, 2017.
- F. Guicciardini C. S, *Raising Capital Through IP, Special Program on Practical IPRs Issues*, WIPO, Geneva, 2004.
- Intellectual property and access to finance for high growth SMEs*, Working Paper, European Commission, Brussels, 2006.
- W. Mann, *Creditor rights and innovation: Evidence from patent collateral*, Anderson School of Management, UCLA, 2016.
- К. Чавдар, К. Чавдар, *Закон за сопственост и други стварни права, Закон за договорен залог, Коментари, објаснувања, практика и предметен регистар*, Академик, Скопје, 2012.
- M. Loumioni, *The use of intangible assets as loan collateral*, Paper, University of Southern California, 2011.
- Т. Пржеска, *Предмет на правото на договорен залог и начин на стекнување*, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2014.

³⁰ ibid

Тајните на интелектуалната сопственост: водич за мали и средни извозници – Македонија (превод од англиски јаз. Неда Здравева), Скопје: Државен завод за индустриска сопственост – Р. М, 2011.

Закон за сопственост и други стварни права, „Службен весник на Р.М“, бр. 18/01, 92/08, 139/09, 35/10, чл. 225

Закон за договорен залог, „Службен весник на Р. М“, бр. 05/03, 04/05, 87/07, 51/11, 74/12, 115/14, 98/15, 61/16

Закон за извршување, Службен весник на Р.М, бр. 72/16, 142/16.

Закон за индустриска сопственост, Службен весник на Р.М. бр. 21/09, 24/11, 12/14, 41/14, 152/15, 53/16.

Закон за процена, Службен весник на Р. М бр. 115/10, 158/11, 185/11, 64/12, 188/14, 104/15, 153/15, 192/15, 30/16.

http://www.ipo.org/wp-content/uploads/2013/04/Securitisation_of_IP_in_the_US.pdf